

AUTOBIOGRAPHICAL NOVEL – “I” – WRITER – NARRATOR – CHARACTER

Valentina Iliescu

PhD Student, ”Transilvania” University of Brașov

*Abstract: The writing method which Alexandru George pleaded in his novels represents a weapon of capturing the public, the author having an extraordinary capacity to adapt to the time requirements, going in tune with developments in society, because the modern reader is no longer attracted to pure fiction. The reader looks for real people and not for some of them who benefits about the art of the fiction, he awaits to be debated real issues, snatches taken from reality or immediate reality, realistically played back in its norms. Novelty screen consists in the fact that the often harsh reality, surpasses current real limits. A suitable explanation for this is the story without the artistic "fireworks" of aggressive reality, as it happens in the case of novel *Late in the evening (Seara târziu)* and the reader is not forced to be subjugated to fiction, narratologies rules imposed by the opera itself, but through a long route to the primary literature limits, such as he faces with events direct played, without that the subjectivity being constrained by of literary norms. Referring to the reading public of the work of Alexandru George, it could be observed the trend towards the credibility and certainly not towards the authenticity.*

Keywords: subjectivism, reality, credibility, originality, fiction.

Pornind de la afirmația lui Alexandru George despre romanul său *Seara târziu*, “Romanul meu înfățișează un tablou al lumii strivite și decimate de comuniști, dar nu anihilate: societatea veche se prăbușise, uneori în subsoluri sau beciuri, dar continuă să existe, pentru că membrii ei erau folosiți de noii stăpâni pentru capacitatea lor în posturi subordonate, prost plătiți, nesiguri de ceea ce li se dădea, mereu ca o concesie ce putea fi oricând suspendată, dar având de partea lor cel puțin inteligența”¹, pot constata frământările lăuntrice ale autorului în legătură cu regimul comunist, care i-a și subjugat o mare parte din avântul profesional – literar.²

¹ Alexandru George, *Seara târziu*, Editura Cartea Românească, București, 1988, p. 23.

²² “Pentru comunism, un regim al urii (căreia nu i se spunea niciodată așa), cele mai simple sentimente omenești apăreau ca un scandal: o femeie îndrăgostită era aproape un caz patologic, oricum periculos, un bărbat în aceeași situație, nu mai vorbesc. Sechestrarea sufletelor în serviciul „cauzei” și voinței marilor conducători se făcea din rațiuni „științifice”, nu apelându-se la sentiment; o artă care ar fi speculat aceste prea firești porniri umane ar fi

Romanul-jurnal, *Seara târziu*, așa cum îl prezintă și Alexandru George într-un articol al său, “*Seara târziu* a fost scris în 1988, ce-i drept din notațiile disparate ale unui jurnal pe care l-am ținut fără consecvență din 1949 până prin 1962”³, a parcurs o traiectorie sinuoasă în vederea tiparului, astfel că o primă apariție a avut loc în 1988, mare parte din carte fiind eliminată, iar în 2006 este publicată varianta finală a cărții cu pasaje care înainte fuseseră eliminate din cauza cenzurii. Dintre toate cărțile publicate de Alexandru George, *Seara târziu* surprinde o personalitate a diaristului care nu permite să fie confundată cu cea a autorului, chiar dacă el este romanul care prezintă evenimente ce coincid cu cele ale autorului. Romanul a luat naștere prin “omisiuni, concentrare sau prin accente de interes distribuite arbitrar”⁴, astfel că, așa cum menționa și Alexandru George, “mi se pare acum al eului meu autentic, dacă acest ultim adjectiv mai poate fi invocat cumva. Aș zice că, deși stau între două oglinzi paralele, mă recunosc doar într-una”⁵, iar frânturile din viața personajului sunt evenimente redade într-un procent mult mai mic, rezultat al unei priviri în oglindă a autorului și analizarea imaginii “la rece”.

Confesiunea directă a unui scriitor se materializează sub forma unui jurnal, o formă caracteristică de a purta un dialog cu sine însuși născută din dorința de a se regăsi într-un anumit timp și evenimente specifice, “faptul biografic prin excelență: situația concretă în care se află omul, față de care reacționează în felul ei personal, care lasă adesea urme adânci asupra configurației operei, deoarece se constituie în experiență structuratoare a personalității”⁶. Romanul *Seara târziu*, “cu încărcătură autentic biografică”⁷, reflectă evenimentele trăite asigurând, astfel, prezența permanentă a autorului în text, iar acest fel de reprezentare a literaturii confesiunilor conferă cititorului o lectură a unui text artistic sincer. Jocul scriitor-narator-personaj-cititor jubilează, prin funcția catharhică, cu eliberarea eului și eliminarea granițelor impuse de literatura ficțională, dând naștere unor “file de viață”.

Publicul-cititorul caută personaje reale și nu unele care beneficiază de arta ficțiunii, el așteaptă să fie dezbătute subiecte reale, frânturi preluate din realitatea imediată sau chiar viața redată în normele ei realiste. Așa se întâmplă și în cazul romanului *Seara târziu*, unde arta mărturisirii este reprezentată de evenimentul condus de un raționament descriptiv, iar arta

fost exclusă pentru că făcea apel la irațional, de fapt, tipic omenesc.” (Alexandru George, *Pentru o societate a artei*, în revista “Litere” nr. 10/2004, p. 12).

³ *Idem*, *Vocație, program, destin*, în revista “Litere” nr. 6/2004, p. 16.

⁴ *Ibidem*.

⁵ *Idem*, *Litere și clipe*, în revista “Litere” nr. 11-12/2006, p. 14.

⁶ Ștefan Augustin Doinaș, *Măștile adevărului poetic*, Cartea Românească, București, 1993, p. 306.

⁷ Alexandru George, *Bogați, mai bogați, încă mai bogați*, revista “Litere” nr 3/2006.

scrisului este condusă spre luciditate. În roman, autorul alege să prezinte întâmplări extrase din bagajul vieții, fără a prelucra artistic, literar episoadele și fără a interveni cu sugestii fictive. Modalitatea pe care o alege Alexandru George în reprezentarea romanului dă valoare operei, deoarece prioritar nu mai este estetismul, ci exactitatea cu care sunt prezentate împrejurările, personajele și întâmplările prin care trec acestea în neantul istoric. Așa cum Istoria literaturii caută să găsească documente care să ateste aspecte din viața unor scriitori, astăzi documentele se regăsesc în marele capodopere ale acestor scriitori. În cazul lui Alexandru George, în spatele confesiunii personale se află un carnet al scriitorului, mai exact, acel jurnal pe care recunoaște el însuși că l-a întreținut o perioadă, iar acest fapt ajută la realizarea unei legături spirituale unitare între cel care este memorialistul și cel care este creatorul. Autorul nu poate aborda în scrierea personală memorialistă aceleași tehnici stilistice pe care le poate aplica în opera fictivă, chiar dacă opera autobiografică a fost percepută ca o modalitate egocentrică, dar și ca un proces de exprimare a trăirilor și a ideilor prin cuvinte. În ceea ce privește temerile unui autor de autobiografie, întotdeauna au fost puse la îndoială literaritatea și autenticitatea, deoarece există tendința de apelare la ficțiune, de păstrare a coerenței faptelor, care în realitatea imediată, subiectivă, nu este posibilă.

Redarea realității sub forma unei arte, ce abundă de informații atestate, urcă în rândul preferințelor publicului modern demonstrând astfel năzuința spre ceea ce reprezintă esteticul artistic general. Această nouă cerere a publicului este pentru Alexandru George o cale de ascendere spre publicul modern, unde autenticitatea acaparează romanul, dând substanță literaturii, ce devine o confesare a existenței, una de natura non-fictivă, și dovadă a evenimentului trăit. “Noua literatură” reprezentată de jurnal ține de o altă latură a interpretării, cu un alt set de semnificații și anume cel al mărturisirii, al trăirilor experimentate de-a lungul vremii, al veridicității.

Pentru ca tipul de literatură care este vizibil în romanul *Seara târziu* să fie interpretat ca un jurnal⁸, trebuie luată în considerare perspectiva confesivă a autorului, astfel că, la nivel estetic, mărturisirea trebuie să fie prezentă în corpul cărții fără intervenții ficționale, având la bază o nouă manieră tematică și stilistică. Poetica mărturisirii lui Alexandru George nu este reprezentată sub forma înlănțuirii succesive a unor evenimente, ci ele sunt prezentate conform firescului, aleatoriu; fiecare zi reprezentând un fragment ce rezumă activitatea din ziua

⁸ Alexandru George specifică răsplat într-un articol din rubrica *Accente* a revistei “Litere”, *În afara spiritului de negație*, nr 9/2005, că romanul *Seara târziu* este romanul “unde folosesc multe pagini dintr-un jurnal ținut de mine încă din adolescență”.

respectivă, însă fără o finalitate, ci fiind notate doar elementele semnificative de atunci pentru autor, ele putând simboliza piesele unui puzzle, cu o temă nedefinită, dar care oricând poate fi construit. Tehnica scriitoricească și stilistica abordată țin de dimensiunea temporală, cea a trecutului reprezentat, fără un început și un sfârșit al acțiunii, cu un fir epic fragmentar⁹.

Evenimential vorbind, în urma lecturii textului, se pot crea confuzii până la absolut între ceea ce este menționat în *Seara târziu* și ceea ce au reprezentat zilele alese din viața lui Alexandru George. Drept exemple la această afirmație stau coincidențele care fac referire la diaristul din roman și funcția pe care a ocupat-o autorul în tinerețe sau că protagonistul romanului scrie la rândul lui un roman, posibil același roman la care lucra și Alexandru George în perioada cuprinsă între anii 1957 și 1959, sau cărțile pe care le citește personajul, care corespund cu cele lecturate de însuși autorul, precum și retragerea fără voie de la Universitate, culminată de alegerea mediocră de a avea un loc de muncă plictisitor și fără viitor, văzută ca o soluție de moment, pentru a-și ascunde adevărata identitate de frica cenzurii, el – personajul – originar dintr-o familie burgheză, așa cum a fost și cazul autorului. Locul de muncă este un alt element comun pentru Alexandru George și personajul anonim din romanul său și este doar o idee ce poate trezi amintiri numai celor care au trăit în acea perioadă și poate fi considerat un mediu descris cu minuțiozitate doar pentru cei care văd un simplu cuvânt ca pe un element de evocare a amintirilor nebănuite. Căutarea continuă a sinelui protagonistului este o mască sub care se ascunde “eul” autorului, care scrie neconținut, dar care nu visează să devină scriitor, chiar situația autorului Alexandru George și drumul parcurs de el pentru a ajunge cel care ocupă astăzi un loc respectat în literatura română. Procedul disimulării autorului în vederea creării unei confuzii legate de adevărata identitate a personajului principal ține de latura literară, imaginată a cărții, fapt care demonstrează că *Seara târziu*¹⁰ nu este doar un document experiențial, ci, mai mult decât atât, este un produs al autorului, cu o bază atestată documentar și completată de aspectele ficționale. Această perspectivă pe care o adoptă Alexandru George este una tipică lui, minimalizând foarte mult trimiterile la realitatea politică, parcă temându-se ca nu cumva “să deranjeze” cenzura, dar această “cenzură” poate însemna propria cenzură,

⁹ Fragmentarismul în literatură crează o nouă realitate conform viziunii lui Carmen Mușat, astfel că “Fragmentarismul și discontinuitatea existenței zilnice se substituie caracterului unitar și coerenței epice [...], imprevizibilitatea și fragmentarismul [fiind] mult mai adecvate pentru a afirma pluralitatea constitutivă a lumii decât ‘iluzia realistă’.” (*Strategiile subversiunii. Incursiuni în proza postmodernă*, Editura Cartea Românească, București, 2008, p. 53, 296).

¹⁰ În articolul ce avea să devină prefață a volumului *Litere și clipe*, Alexandru George mărturisea că *Seara târziu* a luat naștere “din maldărul de hârtie cu notații «zilnice»” în care “se configura o realitate în niciun caz suprapunându-se cu cea din romanul celălalt (*Oameni și umbre, glasuri, tăceri*), scris cu atâta încordare ambițioasă și destinat unei expresii totale”. (*Litere și clipe*, în revista “*Litere*”, nr. 11-12, 2006, p. 16)

pasajele eliminate având scopul de a face din *Seara târziu* un roman și nu un jurnal veritabil. Discreția, fără o continuitate aparte, de care dă dovadă autorul aici prin fiecare notație zilnică din jurnal este asemenea unei fotografii care immortalizează într-o fracțiune de secundă colosul experienței existențiale, cu o extraordinară încărcătură semnificativă; acest lucru justificând înclinația lui Alexandru George spre abordarea unei literaturi care are la bază realitatea combinată cu ficțiunea.

Sinceritatea unui autor în vederea redării unui text autobiografic diferă de la un caz, la altul, astfel că unele etape ale vieții sunt scrise cu atenție mult mai mare din punct de vedere stilistic, artistic, decât altele, pe care doar le menționează. Acest tip de pendulare în transcrierea accentuată sau nu a unor momente din viața scriitorului este foarte bine evidențiat și în romanul lui Alexandru George, *Seara târziu*, unde intervine scepticismul asupra comunicării adevărului, precum și asupra sincerității, element moral important în cazul unei autobiografii. La Alexandru George motivul este unul de mușamalizare a identității dintre ce a existat și ce este scris, lucru care nu este condamnat, desigur, deoarece autobiograficul presupune reconstituire, impusă de actul transcenderii de la imediat, la ceea ce reprezintă amintirea în adâncul conștiinței, vizând discrepanța dintre istorie și narațiune. Înșiruirea problematică a episoadelor ce alcătuiesc fluxul amintirilor și procesul de selecție a acestora din punct de vedere estetic și gnoseologic evidențiază relația dintre textul autobiografic și cel ficțional, lucru care atestă caracterul operei *Seara târziu* de jurnal-roman. Ceea ce poate fi considerat sincer în cazul literaturii subiective, fidelitatea și franchețea transcrierii evenimentelor, este discutabil, deoarece exprimarea propriului eu, prin actul mnemotehnic, presupune trei etape: una de selecție, una de înșiruire și alta de sistematizare. Cele trei procese pun în dificultate autorul, astfel că în cazul selectării, extragerea numai a acelor evenimente semnificative din perioada aleasă, nu presupune doar imbolduri sentimentale involuntare, ci și voluntare, tocmai din dorința de a transmite cititorului ceea ce i se pare scriitorului important, aici intervenind ficțiunea. Ficțiunea, în acest caz, implică intenționatul și neintenționatul. Intenția ține de latura psihologică și sufletească a autorului, unde pot fi cauzate omiteri involuntare a unor pasaje sau chiar suprasolicitarea lor prin menționare repetată, din cauza lipsei aprecierii lor din punctul autorului de vedere, dar care dacă ar fi fost menționate, ar fi avut o semnificație importantă pentru cititor. Acest proces mai ține și de uitare, în memorie fiind păstrate doar acele momente importante pentru eu, celelalte fiind eliminate total. În *Seara târziu*, anii aleși pentru notațiile zilnice sunt pur întâmplători, fără a avea o semnificație aparte, sunt redată evenimente lipsite

de încărcătură emoțională din viața unui tânăr prezent rareori în viața socială, de foarte multe ori alegând să se retragă în spațiul său propice creației, nu foarte incitat de legăturile sentimentale, nici de viața de familie, evenimentele fiind redată fără umor și emoții. Deși sunt aleși la întâmplare anii, 1957-1959, ei ar fi putut surprinde foarte bine tulburările sociale și politice ale societății comuniste, care au zguduit întregul popor, datorită tratamentelor impuse și de pe urma cărora însuși autorul a avut de suferit, dar, cu toate acestea, Alexandru George optează pentru o trecere în revistă uneori mai detaliată, alteori cât se poate de succintă a rutinei zilnice din viața unui tânăr, dar “memoria nu este simplă reproducere și lucrarea fanteziei începe cu actele ei. Când un memorialist declară deci a nu se abate niciodată de la norma sincerității, lucrul trebuie înțeles numai în cadrul condițiilor normale ale psihologiei omenești care dau termenului *sinceritate* o semnificație relativă.”¹¹ De fapt, adevărata valoare a cărții nu este dată de evenimentele redată, care la prima vedere par banale, ci de semnificația acestora prin sinceritatea de care dă dovadă scriitorul. Referitor la intenționalitatea scrierii se poate observa intervenția procesului conștiinței care selectează ceea ce este omul Alexandru George și ceea ce vrea să pară omul Alexandru George, iar acest lucru nu mai vizează sinceritatea necondiționată a scriitorului în actul confesării. Legat de acest lucru, scriitorul operei *Seara târziu* are ca limită a sincerității tendința de a reduce până la absolut anumite aspecte dezonorante sau măcar de a le transpune sub o altă formă, favorabilă lui.

Seara târziu are ca temă timpul, dar aici timpul nu este doar temă, ci și un element important de re-lădare a vieții în timp, astfel că aici intervine problematizarea termenului în accepția timpului în care a fost scris textul și timpul la care se referă textul. Romanul-jurnal al lui Alexandru George reconstituie o perioadă din viața sa, ne semnificativă dacă am analiza-o din punct de vedere istoric, dar semnificativă pentru autor, în plan personal. Dacă în romane, produse ale imaginației scriitorului, unde narațiunea la persoana I reprezenta o proiecție a două ipostaze ale eului, unul al prezentului – al naratorului – și unul al trecutului – al acțiunii, al personajului –, în romanul-jurnal accentul cade pe eul autentic, care este atât al prezentului, cât și al trecutului. În acest caz și timpul redării acțiunii este instabil, astfel că notațiile din jurnal sunt ale prezentului-trecut, luând în considerare momentul în care au fost scrise. Fiind vorba de un roman-jurnal, timpul trece și de cealaltă parte a interpretării și anume, cea a trecutului-prezent, astfel că scriitorul are la dispoziția sa toată gama timpurilor verbale. Relația temporală

¹¹ Ion Biberi, *Note asupra esteticii romanului. Personajele*, în “Revista Fundațiilor Regle”, an XII, nr. 8/1945, p. 300.

de la nivelul textului este complexă vizând cele trei ipostaze temporale: timpul experienței, timpul expresiei și timpul lecturii.

Timpul nu este doar temă și ipostază adjuvantă în reconstituirea unei perioade din viața personajului, el este și un important element de urmărire a fluxului narativ. Semnificația titlului romanului-jurnal, *Seara târziu*, este importantă, deoarece face trimitere la momentul zilei ales de către autorul jurnalului, dar și al romanului, să își noteze observațiile semnificative din fiecare zi trăită, moment-cheie ce poate permite autorului să noteze evenimentele proaspete în minte, astfel reușind să sintetizeze întreaga zi în ceea ce consideră el că este important de păstrat.

Sunt redată episoade din viața unui tânăr în primele sale zile de serviciu la un Oficiu de traduceri în zile comunismului. Tânărul duce un trai solitar, posomorât, singuratic, fără vreo legătură cu succesul editorial. Lumea prezentată este cea a Bucureștiului lipsit de taină și teamă nocturnă în care protagoniștii sunt actanți ai politicului totalitarist, care încearcă să profite de pe urma meschinărilor acestuia. Informații de acest tip sunt redată succint și menționate sub o formă permisă în 1988 de cenzură, dar, cu toate acestea, se poate observa la nivel textual scena duală pe care joacă autorul, una incidentală, ilustrată prin frământările interioare ale acestuia, și una fundamentală, definită prin importanța artei pentru sine. Autorul furnizează foarte puține informații cititorului, fără a accentua lucruri prin eforturi temporale incomode, primând în acest sens precugetarea stilistică în detrimentul artei naratoriale, cu scop clar de specificare a evenimentelor ilustrate și nu de creare a procedeele artistice de la nivel textual. Romanul-jurnal reprezintă varianta scrisă a unei perioade din viața lui Alexandru George, mânat de îndemânarea scriitoricească, ce constă în păstrarea ritmului firesc pe care îl dă viața scrisului.

Îmbinarea ficțiunii cu mărturisirea, redarea unui fundal autentic bucureștean din perioada comunistă cu “rețineri” auctoriale voite, conturarea schematică a personajelor care traversează opera *Seara târziu* și ascunderea identității acestora, menționate pe alocuri doar cu inițiale, precum și trimiterea la unele întâmplări banale din viața “eului” ce crează confuzie, fac din această carte a lui Alexandru George o dovadă clară a ceea ce a fost burghezia bucureșteană în perioada totalitarismului și efectele pe care le-a avut acesta asupra umanității. Evenimentele amintite mai sus sunt evenimente despre care nu mulți ar mai fi în stare să vorbească astăzi, iar confuzia care se crease la nivel național în rândul tinerilor dornici de a beneficia de servicii și calificări la nivel profesional, nevoiți să suporte umilirea din partea partizanilor comunismului, îi conduce pe mulți dintre aceștia să abandoneze teritoriului

național și să evadeze în necunoscut pentru împlinirea visurilor și pe unii să se adapteze la “cerințele” vremii.

Pe lângă calitatea de atestat al existenței citadine din perioada comunismului, romanul mai este și un document autentic, așa cum alte scrieri nu au dat dovadă că sunt, tocmai datorită influenței politice care a stat la baza dezvoltării literare românești din timpul totalitarismului. Așadar, romanul-jurnal sau jurnalul-roman¹² este o excepție de la normele scriitoricești, el dezvoltându-se pe baza unui tipar riguros impus de către autor: “Jurnalul din care s-a alcătuit aproape fără știința mea, *Seara târziu*, reprezintă nu doar un exercițiu de notație a instantaneului, a clipelor (dacă există așa ceva!), ci și un gen literar la care mă îndruma orientarea gideană, accentuată în adolescența mea de precursori notabili, de genul lui Mircea Eliade, Anton Holban, M. Sebastian, M. Blecher, dar, în genere, de toți maeștrii stilului confesiv, ai narațiunii la persoana I, singura pe care o admitea Camil Petrescu (scriitorul și teoreticianul care-mi deschisese calea spre Proust).”¹³

Ceea ce face din opera *Seara târziu* să fie și roman și jurnal este tocmai elementul comun al celor două specii literare: modul de redare și clasificare conștientă a lumii morale în care protagonistul este pus în ipostaza celui care acționează ca un considerent al autorului, permițând analizarea amănunțită. O cercetare minuțioasă a sinelui reprezintă, de fapt, reconstituirea lui până la cel mai mic detaliu. Construirea unor analize complexe și complete în această situație este favorizată de însuși autorul operei, Alexandru George, deoarece oferă o imagine din trecut a eului său în conjunctura unor evenimente trăite și asupra cărora se pot aplica norme de clasificare, așa cum și Goethe afirma în romanul său autobiografic: “Căci aceasta este tema principală a unei biografii: să descrie pe om în împrejurările vremii lui și să arate în ce măsură totalitatea lumii i se opune, în ce măsură îl favorizează, cum din acestea se formează o concepție despre lume și oameni. Dar pentru aceasta se cere un lucru greu de atins: anume ca individul să se cunoască pe sine și veacul său, pe sine, în măsura în care, în orice împrejurări ar fi rămas același, veacul – ca pe unul care a dus cu sine, a determinat și a format deopotrivă pe cel ce i s-a supus sau pe cel care i-a rezistat”.¹⁴ Împletirea realului cu ficționalul care dă caracterul de roman și de jurnal operei menționate mai sus este tocmai redarea conștientă a faptelor trăite, dar care stă sub semnul povestirii, aceasta din urmă denaturând

¹² Așa cum declara însuși Alexandru George, “jurnalul nu este ceva complementar vocației românești, este chiar romanul, pentru că poate avea virtuțile acestui gen”. (*Îndreptări*, în revista “Litere” nr. 2/2006, p. 12).

¹³ *Idem*, *Litere și clipe*, în revista “Litere” nr. 11-12/2006, p. 12.

¹⁴ J. W. Goethe, *Poezie și adevăr*, tradus de Tudor Vianu, vol. I, E.S.P.L.A., București, 1958, p. 49-50.

autenticitatea celor scrise, pentru că în actul scrierii intervine uitarea, amnezia voluntară dată de motive estetice, cenzura datorată conștiinței sau moralității, fapt demonstrat în roman prin acele omisiuni făcute de Alexandru George pentru a ascunde identități sau fapte din rațiuni protectoare.

Analiza autobiograficului în accepția veridicității și neveridicității, a realului și a imaginarului, permite extragerea unor trăsături esențiale ale persoanei care scrie și despre care se scrie, oscilând între viață și literatură, între ce este mărturisire și ce este ficțiune, între granițele conștiinței și cele ale talentului scriitoricesc, între nonficționalul autobiografiei și literaritatea istoriei care se crează. Jocul pendulării planurilor crează iluzia conform căreia “omul se crează pe sine ca proces, ca o devenire, iar literatura e chiar acest proces, această căutare, această aproximare și această intuiție a «adevărului».”¹⁵ Din *Seara târziu*, trăsăturile esențiale ale celui care scrie și care se scrie sunt legate de sociabilitate, resemnat în fața ritmului neprietenos al societății, adept al nocturnului, solitar, prezent în aspectele culturale ale mediului în care trăiește, muzică, expoziții, lansări, lectură, este prezent doar ca spectator, nu și ca actor, privind lucrurile din exterior, fără a se implica, poate de teama de a nu suporta consecințele, “Aici, în camera aceasta pe care o ocup de mai bine de zece ani, mă simt închis, de bunăvoie, întrucîtva baricadat. Nu respect programul de viață, de cînd m-am întors acasă, al celorlalți din familia mea, nu-i caut decît din obligațiile casnice. Atunci, mă folosesc doar de mica ușă care dă pe culoar; dacă aș păși tiptil, nimeni n-ar putea afla, decît prin indiscreție, dacă sînt acasă sau am ieșit”¹⁶, așa cum face și omul Alexandru George în realitate față de regimul totalitarist, nu proclama, dar nici nu huiduiește principiile acestuia, adoptă poziția individului neimplicat, detașat.

Luând în considerare tonul scriitoricesc al romanului, este lesne de observat faptul că detașarea emotivă a autorului este evidentă, el nu se implică emoțional în redarea evenimentelor, “eu” nu se declară nici fericit, dar nici nefericit, o atitudine ce atestă resemnarea personală în fața “lumii reci”, favorizând lăsarea întunericii, în detrimentul diurnului, solitar și străin de evenimentele ce îi puteau influența ritmul. Funcția cognitivă evidențiată la nivel textual, în *Seara târziu*, cu scop de transmitere a unui anumit mesaj, de a stabili legătura dintre interior și exterior, eu – lume, face din confesiunea lui Alexandru George un mijloc de mediere în relația dintre cel care scrie și cel care este scris, astfel încât să ofere o

¹⁵ Ioan Holban, *Literatura subiectivă*, Editura Minerva, București, 1989, p. IX.

¹⁶ Alexandru George, *Seara târziu*, Editura Cartea Românească, București, 1988, p. 56.

mai bună cunoaștere a rolului operei în viața artistului, precum însuși scriitorul menționa publicului său: “Toți cei care s-au dedat la viciul scrisului pot primi de la mine o concluzie, dar și un îndemn: fanteziile nu iau naștere doar ca rezultat al travaliului coordonat al facultății constructive, ci și din ce ai risipit cu alte scopuri pe hârtie: cuvinte, cuvinte, cuvinte, ba chiar și numai litere, litere, litere, care stau mai la început, dar și la sfârșit, după cum se vede în Biblia laică a scriitorilor”.¹⁷

Seara târziu este cartea scrierii unei cărți, iar în acest caz, cititorul se poate gândi la arta poetică a lui Alexandru George – *Oameni și umbre, glasuri, tăceri* –, roman care se crează în paralel cu romanul *Seara târziu*. Educat în spiritul cultivării filozofiei și științei, Alexandru George marchează drumul parcurs de un scriitor prin notațiile pe care le face în jurnalul său, astfel că dezvoltarea intelectuală influențează dezvoltarea existențială. Romanul aflat sub amprentă jurnalistică este, la scriitorul bucureștean “get-beget” un discurs asupra metodei, dezvoltarea modalității de a scrie un roman. Naratorul scrie în jurnal despre cum se scrie un roman, iar aici dimensiunea proustiană este înlăturată tocmai prin cea istorică a traiului, prin divulgarea aspectelor personale care nu pot duce decât la nașterea artei prin artă, adică împiedicarea cititorului să pătrundă în universul scriitorului cu ajutorul textului, “Cealaltă ușă, cea mare, care dă în hol și ar fi trebuit să fie utilizată cu precădere, am astupat-o, am transformat-o în bibliotecă, folosindu-i cadrul de lemn ca susținător pentru rafturile cărților; fundul, adică cele două canaturi, l-am căptușit zdravăn cu Prescripțiunea acquisitivă, teza de licență a tatălui meu, susținută cu decenii în urmă la Facultatea de Drept din București, într-o vreme când prezumtivii laureați erau, probabil, obligați să-și tipărească lucrările de absolvire. [...] Am descoperit mai bine de o sută de exemplare aproape lipite unul de altul într-o ladă uitată, cum la noi erau destule în vechea noastră casă; le-am luat frumușel și le-am pus unul lângă altul, de jos pînă sus, fixîndu-le pe tăbliile celor două canaturi ale ușii.”¹⁸ Efortul zilnic pe care îl face personajul pentru a evada din cotidian se rezumă la notațiile din jurnal și, cu precădere, la scrierea romanului care se află în lucru, act văzut ca un exercițiu de scriere creatoare, ce impune limita dintre scriitor și realitate.

Cu toate că autobiografia nu presupune estetizare, fiind creată la voia întâmplării, ea reprezintă astăzi un tip important în literatură. Semnificativă pentru Alexandru George, în romanul *Seara târziu*, este seria elementelor fictive, astfel că “ceea ce ilustrează autorul nu este

¹⁷ Alexandru George, *Litere și clipe*, în revista “Litere”, nr. 11-12/2006, p. 12.

¹⁸ *Idem*, *Seara târziu*, Editura Cartea Românească, București, 1988, p. 56.

persoana lui completă, ci un model ideal al său, modelul care i se pare că i se potrivește cel mai bine”¹⁹, ceea ce înseamnă că două persoane sunt supuse unui singur destin, încât “iluzia biografică o ia înaintea biografiei autentic-istorice; realitatea cedează pasul ficțiunii.”²⁰

Bibliografie

1. Biberi, Ion, *Note asupra esteticii romanului. Personajele*, în “Revista Fundațiilor Regle”, an XII, nr. 8, 1945
2. Ciopraga, Constantin, *Despre jurnale și memorii*, în “Viața românească”, nr. 11, 2001
3. Doinaș, Ștefan Augustin, *Măștile adevărului poetic*, Cartea Românească, București, 1993
4. George, Alexandru, *Îndreptări*, în revista “Litere”, nr. 2, 2006
5. George, Alexandru, *Litere și clipe*, în revista “Litere”, nr. 11-12, 2006
6. George, Alexandru, *Pentru o societate a artei*, în revista “Litere”, nr. 10, 2004
7. George, Alexandru, *Seara târziu*, Editura Cartea Românească, București, 1988
8. George, Alexandru, *Vocație, program, destin*, în revista “Litere”, nr. 6, 2004
9. Goethe, J. W., *Poezie și adevăr*, tradus de Tudor Vianu, vol. I, E.S.P.L.A., București, 1958
10. Holban, Ioan, *Literatura subiectivă*, Editura Minerva, București, 1989
11. Mușat, Carmen, *Strategiile subversiunii. Incursiuni în proza postmodernă*, Editura Cartea Românească, București, 2008
12. Popa, Marian, *Homo fictus*, E.P.L., București, 1968

¹⁹ Marian Popa, *Homo fictus*, E.P.L., București, 1968, p. 276.

²⁰ Constantin Ciopraga, *Despre jurnale și memorii*, în revista “Viața românească” nr. 11/2001, p. 44.